

9.12.11

פרשת "וישלח" – קריאת שמות

ערב טוב,

במחזה "רומיאו ויוליה" כתב שייקספיר: "מה יש בשם? מה שנקרא לו שושנה ריחו יהיה מתוק תחת כל שם אחר". כלומר שלשם אין כל חשיבות. אצלנו הגישה שונה. הספר השני מבין חמשת חומשי התורה נקרא "שמות". בספר "קהלת" כתוב: "טוב שם משמן טוב" (שם, ז,א). המשוררת זלדה כתבה את השיר "לכל אדם יש שם" והוא פותח במילים: "לכל אדם יש שם שנתן לו אלוהים ונתנו לו אביו ואמו". פרשת השבוע שלנו היא פרשת "וישלח" ובה מסופר על שינוי שמו של יעקב אבינו לישראל. לכן הנושא הערב הוא קריאת שמות. על חשיבותו של השם אנו למדים עוד מזמן הבריאה. כל עוד לא ניתן שם לברואים לא היתה הבריאה שלמה. אלוהים ברא את החיות, העופות והבהמות למיניהן והאדם הוא שנתן להם שמות, ככתוב: "ויצר ה' אלוהים מן-האדמה כל-חית השדה ואת כל-עוף השמים ויבא אל-האדם לראות מה-יקרא לו, וכל אשר יקרא-לו האדם נפש חיה-הוא שמו. ויקרא האדם שמות לכל-הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה... (בראשית, ב', יט-כ).

למושג "שם" יש כמה משמעויות במקרא: (1) זיהוי והבחנה: המטרה הראשונית בקריאת שם היא זיהוי האדם והבחנתו מאדם אחר ולכן מציינים את שם המקום ממנו הוא בא ואת שמו המלא, למשל: "...איש מהר אפרים שבע בן-בכרי שמו", (שמואל ב', כ,כ). (2) בעלות: כשאדם רוצה לקבוע בעלותו על מקום מסוים הוא קורא לו בשם: "יאיר בן-מנשה לקח את כל חבל ארגוב עד גבול הגשורי והמעכתי ויקרא אותם על שמו את הבשן חות יאיר עד היום הזה" (דברים ג', יד). כשיואב לכד את העיר רבת בני עמון הוא שלח שליחים לדוד המלך וזרז אותו לבוא ולהשלים את כיבושה "פן אלכוד אני את העיר ונקרא שמי עליה" (שם ב', יב, כז-כח). כך גם לגבי בני-אדם. מלכי המזרח הקדום היו משנים שמו של אדם על מנת להוכיח את בעלותם עליו, ככתוב: "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח... (ברא', מא, מה) וכן כתוב: "וימלך פרעה נכה את אליקים בן יאשיהו תחת יאשיהו אביו ויסב את שמו יהויקים" (מלכים ב' כ"ג, ג, לד). (3) זכרון: השם משמש כזכרון לדורות, כפי שמעיד אלוהים עצמו: "ויאמר עוד אלוהים אל משה: כה תאמר אל בני ישראל: ה' אלוהי אבותיכם, אלוהי אברהם, אלוהי יצחק ואלוהי יעקב שלחני אליכם; זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור" (שמות, ג', טו). אבשלום, חשוך הבנים, הציב לעצמו מצבה "ויקרא לה יד אבשלום עד היום הזה" (שמואל ב', י"ח, 18) וקיים, שבנה את העיר הראשונה בעולם, קרא לה חנוך, כשם בנו; ומסביר המדרש: "לפי ששמע (קיים) מן הקב"ה שעתיד לכלות זרעו אחר שבעה דורות, לכן קרא שם העיר כשם בנו

חנוך, כדי שיהיה שמו נזכר בעולם" (מדרש אגדה, בובר). ידוע המנהג לתת לרך הנולד שם של קרוב שנפטר ויש להזכיר גם את הטקס "לכל אדם יש שם" המתקיים כל שנה בכנסת ביום הזכרון לשואה ולגבורה. (4) ייעוד: לשמו של אברהם נוספה האות הא על-מנת ששמו יתאים לייעוד שנקבע לו: "אב המון גויים" (ברא', יז,ה).

בנושא קריאת השמות יש לשים לב ל-4 דברים: (א) מחמשת חומשי התורה רק בספר ויקרא אין קריאת שמות בכלל. (ב) אין במקרא קריאת שמות לחפצים. שמות יש לאלוהים, לאנשים ולמקומות. (ג) קריאת שמות לאנשים ולמקומות לא בהכרח עומדת לעולם ועד והם יכולים להשתנות בהתאם לנסיבות, כפי שכולנו יודעים. (ד) בתנ"ך כמעט ואין חזרה על שמות, בוודאי שלא על שמות האבות, האמהות, המלכים והנביאים. אחד השמות שכן חוזרים הוא, למשל, השם שהזכרתי קודם, "חנוך". אביו של מתושלח נקרא חנוך (ברא', ה, כב) וכך גם בנו הבכור של ראובן (שמ', ו, יד).

על פי הקבלה לכל אות מאותיות השם יש משמעות מיוחדת ולכן צירוף האותיות יוצר שם ייחודי לכל אחד. השם מרמז על אופי האדם, מכלול תכונותיו, ייעודו והפוטנציאל הטמון בו. מקובל שההורים הם שבחרים את שם ילדם. על-פי הרמב"ן שם הילד הראשון ניתן על ידי האב ושם הילד השני על ידי האם. במידה והאב לא נמצא בסביבה לאם יש זכות ראשונה לתת שם לילד. ביהדות אשכנז המצב הפוך – לאם יש את הזכות לתת שם לילד הבכור, אולי כי שמם של ילדי יעקב ניתן על ידי רחל ולאה (הן נתנו שמות גם לילדים שנולדו ליעקב משפחותיהן בלהה וזילפה), חוץ מלוי. מקובל על חז"ל שיעקב הוא שנתן ללוי את שמו (כי כתוב "קרא שמו" ולא "ותקרא שמו"), אך רש"י מביא מדרש אגדה, שמקורו אינו ידוע, שלפיו המלאך גבריאל הוא שנתן ללוי את שמו. כולם מסכימים שהעובדה ששמו של לוי לא ניתן לו ע"י אמו, לאה, מסמל את ייחודו של שבט זה, שנבחר לשרת את ה' ולא זכה לנחלה משלו. לגבי בנימין המצב שונה. הוא זכה לשני שמות, אחד שנתנה לו אמו ואחד שנתן לו אביו. רחל קראה לבנה השני, על ערש מותה, בן אוני ואילו יעקב קרא לו בנימין, וזה השם שנחקק בתולדות העם. כדאי לציין כאן, לדעתי לגנות, שהשם היחיד שאין הסבר מדוע הוא ניתן זה שמה של בתו היחידה של יעקב, דינה. השם חווה הוא השם הראשון שנתן אדם אחד לאדם שני. התורה מסבירה ששם זה ניתן לה ע"י האדם הראשון "כי היא היתה אם כל חי" (ברא', ג,כ).

מבין שלושת האבות, רק שמו של יצחק לא שונה, יצחק נולד ויצחק נפטר. ומדוע לא שונה שמו של יצחק? כי מלכתחילה ניתן לו שמו ע"י אלוהים ולכן לא היה מה לשנות (ברא', יז, יט). במדרש שיצא כנגד התבוללות והשפעות זרות כתוב: "בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל

ממצרים: שלא שינו את שמם. ראובן ושמעון ירדו (למצרים), ראובן ושמעון עלו (ממצרים)... " (ויקרא רבה, לב,ה). בזכרון ההיסטורי של העם חקוק השם אברהם, ולא שמו המקורי אברם. לאחר שינוי השם ע"י אלוהים לא נזכר יותר במקרא השם אברם. לגבי יעקב הרי ששני השמות שלו חקוקים בזכרון העם, אלא שהשם שנתן לו אלוהים, ישראל, מתייחד, לדעתי, לדברים שהם גדולים ונשגבים יותר משמו של אדם יחיד. במצרים בני יעקב נקראו בתחילה "עברים" אחר-כך "בני ישראל", כלומר בניו של יעקב, ולאחר שבני יעקב התגבשו לעם הם לא שכחו את יעקב ונקראו "עם ישראל" עד היום הזה. כשממלכת יהודה התפצלה לשתיים הממלכה החדשה נקראה "ממלכת ישראל" ומדינתנו היום נקראת גם היא "ישראל".

ובל נשכח את הצהרת האמונה האולטימטיבית ביהדות - תפילת "שמע ישראל". במקור אומר את המשפט משה רבנו במהלך נאומו לעם לפני מותו (דב', ט,א) אך הגמרא מציינת שהפסוק נאמר עוד לפני-כן ע"י בני יעקב לאביהם לפני שנפטר. על ערש דווי חשש יעקב שבניו לא ימשיכו לדבוק באמונה באל אחד והם מרגיעים אותו תוך ציון שמו האלוהי – ישראל – לצורך הדגשת דבריהם. לא נותר אלא לסיים דרשה זו במילים: "עם ישראל חי"!

שבת שלום!